

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 56

April 2022

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Radicalisering - Extremisme - Terrorisme

1

2

3

4

5

Actueel dreigingsniveau:
Aanzienlijk

1. Dreigingsniveau

Het dreigingsniveau blijft 'aanzienlijk' (niveau 3 van 5). Dat betekent dat een terroristische aanslag in Nederland voorstelbaar is, maar dat er geen concrete aanwijzingen voor een aanslag zijn. Aanhangers van het jihadisme vormen een belangrijke terroristische dreiging voor ons land, hoewel de Nederlandse jihadisten niet of nauwelijks in het openbare domein zichtbaar zijn. Ook blijft oplettendheid geboden rond het accelerationisme omdat vanuit enkele jonge aanhangers dreiging kan uitgaan. Daarnaast zijn er binnen de radicale onderstroom tegen het gevoerde coronabeleid aanwijzingen voor verdere radicalisering. Hierbij wordt de geweldsdreiging voornamelijk gevormd door individuen en kleine groepen die vatbaar kunnen zijn voor opruiende (online) complottheorieën.

Jihadistische beweging Nederland

De jihadistische beweging in Nederland is de laatste twee jaar grotendeels naar binnen gekeerd. De afgelopen jaren zijn er steeds minder publieke uitingen van jihadistisch gedachtegoed te zien, zowel fysiek als online. De meeste jihadisten in Nederland maken deel uit van fysieke netwerken. Online is er een kleine groep die, los van fysieke netwerken, radicaliseert. Zij vinden hun inspiratie in de propaganda van ISIS, dat haar aanhangers via officiële en niet-officiële mediakanalen blijft oproepen om zelfstandig aanslagen te plegen.

Jihadisme internationaal

De dreiging vanuit de jihadistische beweging in Europa is al langere tijd relatief stabiel. De dreiging in Europa komt vooral voort uit alleenhandelende daders en kleine groepen of cellen, die organisatorisch los staan van ISIS, maar wel door (het gedachtegoed van) de organisatie worden geïnspireerd. Veelal worden relatief eenvoudige aanslagmiddelen gebruikt. Het aantal jihadistische aanslagen in Europa was in 2021 significant lager dan in 2020: respectievelijk vijf versus zestien.

ISIS en al Qa'ida hebben nog altijd de intentie vanuit hun kerngebieden in het Midden-Oosten aanslagen in Europa te plegen, maar het is twijfelachtig of ze daar momenteel de capaciteiten voor hebben. De aanval van ISIS op een

gevangenis in Noordoost-Syrië op 20 januari 2022 toonde aan dat de organisatie nog steeds een grote en complexe operatie in het kerngebied (Syrië en Irak) kan uitvoeren. Wel is ISIS door de dood van diens leider Al-Qurayshi, als gevolg van een Amerikaanse militaire actie, opnieuw een slag toegebracht. Begin maart werd door ISIS de nieuwe leider gepresenteerd, over wie nog weinig bekend is.

Jihadistische activiteiten in Afghanistan en in Afrika hebben hoofdzakelijk een regionale impact, waarbij wel westerse doelwitten in de regio geraakt kunnen worden. Vooral nog zijn ze niet gericht op het plegen van aanslagen in het Westen.

Rechts-extremisme

Binnen het rechts-extremisme is het accelerationisme de stroming waar de meeste geweldsdreiging vanuit gaat. Enkele honderden Nederlandse accelerationisten zijn online in beeld gekomen; van enkelen kan dreiging uitgaan. Op diverse online netwerken van deze stroming blijkt een fascinatie voor wapens te bestaan. Er bestaan daarbij zorgen dat individuen met deze ideologische achtergrond zich bij de krijgsmacht of bij een schietvereniging willen aanmelden om zo ervaring op te doen met het gebruik van wapens. De oorlog in Oekraïne kan aantrekkingskracht uitoefenen op Nederlandse rechts-extremisten, maar voornamelijk lijkt er bij rechts-extremisten weinig animo te zijn om te vertrekken naar Oekraïne en zich aan te sluiten bij rechts-extremistische groepen aan Oekraïense of Russische zijde.

Anti-overheidsextremisme

In Nederland kwam het ongenoegen over de coronamaatregelen voornamelijk tot uitdrukking door activiteiten van een activistische bovenlaag en een radicale onderstroom. Personen binnen de radicale onderstroom kunnen zich gehoord en in hun radicale gedrag gelegitimeerd voelen door uitlatingen van verschillende personen in het publieke domein, onder wie enkelen die binnen het politieke discours een geradicaliseerd COVID-19-narratief met daarin veel complottheorieën bezigen. Virologen maken duidelijk dat het risico van nieuwe coronavarianten niet is geweken, waardoor

acties uit de radicale onderstroom na eventueel nieuwe maatregelen kunnen heropleven. Daarnaast zullen agitatoren en complotdenkers zich waarschijnlijk ook op andere maatschappelijke thema's gaan richten waarin ze zich verzetten tegen de overheid. De oorlog in Oekraïne zou een dergelijk mobiliserend thema kunnen worden, hoewel het niet te verwachten is dat dit net zoveel mensen gaat mobiliseren als het protest tegen de COVID-19-maatregelen.

2. Jihadisme en radicaalislamitische dreiging

De jihadistische beweging in Nederland blijft stabiel

Aanhangers van het jihadisme vormen een belangrijk onderdeel van de terroristische dreiging voor ons land, hoewel Nederlandse jihadisten momenteel niet of nauwelijks zichtbaar zijn in het openbare domein. Religieus geïnspireerd geweld maakt een integraal onderdeel uit van het gedachtegoed van deze beweging. De ideologie van de jihadistische strijdgroep ISIS blijft binnen Nederlandse jihadistische netwerken de belangrijkste inspiratiebron, zij het dat er sinds de val van het 'kalifaat' ook meer ruimte is voor kritiek op het handelen van ISIS. Nog steeds zijn er in Nederland verschillende regionale jihadistische netwerken actief, die zich concentreren in enkele grote steden. Deze netwerken zijn in meer of mindere mate met elkaar verbonden door een bovenregionaal netwerk dat wordt gevormd door actieve aanhangers. Een voorbeeld van een mogelijk regionaal netwerk betreft de negen verdachten die in september 2021 in Eindhoven werden aangehouden voor het voorbereiden en/of bevorderen van terroristische misdrijven dan wel training daarvoor. Het onderzoek ter terechtzitting is nog in volle gang.

Zoals ook in eerdere DTN's is beschreven wordt de Nederlandse jihadistische beweging als geheel momenteel gekwalificeerd als relatief stabiel in omvang, maar ideologisch verdeeld. De beweging is grotendeels naar binnen gekeerd en openbare uitingen vanuit de jihadistische gemeenschap, zowel fysiek als online, zijn mede door overheidsingrijpen de afgelopen jaren afgenomen. Het bereik van de jihadistische boodschap is hiermee in Nederland minder groot dan voorheen. Bovendien lijkt de beweging te verouderen en is er nauwelijks sprake van aanwas.

Jihadisten blijven op verschillende manieren uiting geven aan hun gedachtegoed. Ze proberen door middel van *da'wa* nieuwe aanwas te realiseren, veelal binnen de kring van familie, kennissen en gelijkgestemden. Over mobiliserende thema's, zoals de positie van Nederlandse uitgereisde vrouwen in detentiekampen in Noordoost-Syrië, wordt binnen de beweging wel gesproken, maar van daadwerkelijke steun lijkt nauwelijks

sprake. De tijdelijke versoepeling van de COVID-19-maatregelen leidde tot een opleving van de contacten van Nederlandse jihadisten met Belgische netwerken. Ondanks het feit dat Nederlandse jihadisten nauwelijks in het openbare domein zichtbaar zijn, ageerden enkelen van hen wel openlijk tegen het intrekken van het Nederlanderschap van terrorismeveroordeelden. In maart 2021 haalde een jihadist uit Maastricht het nieuws met een brief over de intrekking van diens Nederlandse nationaliteit. Ook een Haagse jihadist, die werd veroordeeld in de Context-zaak, zocht de media nadat de IND hem had bericht dat zijn nationaliteit zou worden ontnomen.

Kleine groep jihadisten radicaliseert online

Een kleine groep radicaliseert los van fysieke netwerken via het internet. Het betreft vooral jongeren die elkaar treffen in internationale chatgroepen die veelal besloten zijn. Zij vinden hun inspiratie in de propaganda van ISIS die via haar officiële en niet-officiële mediakanalen haar volgelingen in Europa oproept om zelfstandig aanslagen te plegen. Sommigen ontwikkelen naast een online netwerk ook een fysiek netwerk. Deze ontwikkeling vertoont parallellen met accelerationisten, waarbij rechts-extremistische jongeren eveneens in relatieve isolatie via internationale netwerken op het internet radicaliseren.

Veiligheidsrisico's bij mogelijke terugkeer Nederlandse uitreizigers blijven bestaan

Sinds juli 2021 zijn twee mannen en zes vrouwen vanuit het strijdgebied in Syrië en Irak naar Nederland teruggekeerd. Nederland heeft in februari 2022 vanuit Noordwest-Syrië vijf ISIS-vrouwen en hun elf kinderen naar Nederland overgebracht. De overheid heeft hiertoe besloten om te voorkomen dat de rechter deze strafzaken zou beëindigen. In geval van beëindiging van de strafzaak blijven de verdachten straffeloos en gaan zij na een mogelijke terugkeer in Nederland vrijuit.

De komende jaren zal door terugkeer vermoedelijk het aantal Nederlandse uitreizigers toenemen dat, na detentie in Nederland (en in sommige gevallen in Irak of Syrië), in Nederland in vrijheid zal verblijven. De mannen vormen bij terugkeer mogelijk een geweldsdreiging, vanwege onder meer hun gevechtstraining en -ervaring. Bij de vrouwen wordt over het algemeen de geweldsdreiging lager ingeschat, omdat zij in de regel geen gevechtservaring hebben opgedaan en hun rol binnen jihadistische netwerken anders is dan die van mannen. De uitgereisde vrouwen hebben door hun ervaringen in strijdgebied, hun relatie met ISIS, hun ideologische kennis en hun internationale contacten wel de potentie om een impuls te geven aan verbindende en ondersteunende activiteiten in de Nederlandse jihadistische beweging.

De Nederlandse minderjarigen die in Syrisch-Koerdische opvangkampen verblijven, zijn allereerst slachtoffer van de door hun ouders gemaakte keuzes en van de situatie waarin ze zich bevinden. Deze kinderen zijn doorgaans nog jong en de kans op vergaande radicalisering en indoctrinatie als gevolg van hun verblijf in het strijdgebied en de opvangkampen is voorsnog zeer beperkt. Of, en zo ja, in welke mate, deze kinderen op termijn een dreiging kunnen vormen, zal per kind verschillen en is pas vast te stellen als zij in Nederland door experts geobserveerd en gescreend worden. Voortdurend verblijf in de opvangkampen kan bijdragen aan mogelijk trauma en risico op indoctrinatie. Dit maakt de eventuele dreiging die van hen op termijn uitgaat voor de nationale veiligheid in Nederland mogelijk groter.

Utgereisde vrouwen en mannen kunnen ook vanuit Syrië een dreiging vormen. Dat kan zowel op niet-gewelddadige wijze door bijvoorbeeld het verspreiden van het jihadistische gedachtegoed in Nederland als op gewelddadige wijze door het stimuleren van aanslagen. Zij kunnen vanuit Nederland echter een groter bereik en meer directe invloed op de Nederlandse jihadistische beweging hebben, waardoor voor zowel vrouwen als mannen de niet-gewelddadige dreiging voor de nationale veiligheid na terugkeer waarschijnlijk groter is. Daarnaast geldt

voor met name mannen dat zij na terugkeer mogelijk een grotere geweldsdreiging in Nederland vormen. Nederlandse doelwitten zijn dan immers makkelijker te treffen dan tijdens verblijf in het buitenland.

Radicalisering in reguliere detentie zeer beperkt

De Terroristenafdelingen (TA's) werden in 2006 in Nederland opgericht in reactie op de zendingsdrang van jihadisten en hebben tot doel te voorkomen dat personen verdacht van of veroordeeld voor terroristische misdrijven reguliere gevangenen radicaliseren. Uit een analyse van de AIVD blijkt dat de TA's slagen in deze doelstelling: voor verspreiding van extremistisch gedachtegoed binnen reguliere detentie bestaan over het algemeen zeer weinig aanwijzingen. In die gevallen waarin ervoor gekozen werd jihadisten niet op de TA te plaatsen (bijvoorbeeld om netwerkvorming te voorkomen) is niet gebleken dat ze andere gedetineerden hebben geprobeerd te radicaliseren. Hierover zijn ook geen signalen bekend bij de jihadisten die in het laatste jaar van hun gevangenisstraf vanuit de TA naar reguliere detentie werden doorgeplaatst. Van een klein aantal jihadisten die verblijven in justitiële instellingen met een doorgaans kwetsbare populatie (zoals jeugd-detentie of de forensische zorg) bleek dat zij in enkele gevallen wél poogden hun medegedetineerden op religieus vlak te beïnvloeden.

Risico van recidive bij enkele terrorismeveroordeelden

Ook in 2022 zullen naar verwachting verschillende personen vrijkomen die zijn veroordeeld voor terroristische misdrijven, onder wie een aantal mannen en vrouwen die veroordeeld zijn voor hun uitreis naar Syrië en Irak. De meeste terrorismeveroordeelden zitten in Nederland gedetineerd op een terroristenafdeling (TA). Het risico bestaat dat een veroordeelde tijdens zijn of haar verblijf op een TA nieuwe contacten opdoet en zo onderdeel gaat uitmaken van een nieuw terroristisch netwerk. De overheid is hier alert op. Hoewel een groot deel van de gedetineerden na vrijlating hoogstwaarschijnlijk geen nieuwe plannen zal maken voor een

terroristisch misdrijf, blijft na hun vrijlating waarschijnlijk bij enkelen sprake van een verhoogde dreiging.

Verschillende wetenschappelijke onderzoeken concluderen dat de recidive onder voor terrorisme veroordeelde ex-gedetineerden relatief beperkt is. Van de 180 personen die sinds de oprichting van de TA in 2006 hier gedetineerd zaten, werd 5 procent opnieuw veroordeeld voor een terroristisch misdrijf. De recidivecijfers onder ex-TA-gedetineerden zijn weliswaar veel lager dan die voor reguliere criminaliteit, maar tegelijkertijd geldt dat de aard van terroristische misdrijven in de meeste gevallen ernstiger is dan die van reguliere delicten, en de maatschappelijke gevolgen van terroristische misdrijven doorgaans vele malen groter zijn. Ook is het de vraag in hoeverre terroristische ex-gedetineerden zich los hebben weten te maken van hun extremistische netwerken. Als onderdeel van de jihadistische beweging kunnen zij nieuwe rekruten aantrekken, of anderen stimuleren tot het plegen van een terroristisch misdrijf. Daarmee blijft de terroristische dreiging die uitgaat van zo'n individu in feite in stand. Een voorbeeld van iemand die ook na veroordeling en vrijlating invloed bleef uitoefenen is een voormalig lid van de Hofstadgroep. Medio december 2021 stond hij opnieuw voor de rechter op verdenking van het financieren van de ontsnapping van een aantal Nederlandse ISIS-vrouwen uit kampen in Syrië.

Hawala-bankieren gebruikt voor terrorismedoeleinden

Een man van Syrische afkomst werd medio november 2021 door het gerechtshof in Den Haag in hoger beroep veroordeeld voor onder andere illegaal bankieren en terrorismefinanciering. De man maakte hierbij gebruik van hawala-bankieren. Dit is een vorm van informeel bankieren waarbij financiële transacties plaatsvinden door uitbetalingen tegen elkaar weg te strepen, zodat geen sprake is van het verplaatsen van geld. Naast het verrichten van transacties voor anderen stuurde de man ook zelf forse bedragen naar Syrië, die bedoeld waren voor zijn broer, die daar als strijder actief was bij jihadistische groeperingen.

Hawala-bankieren is in opkomst door de strenge controle en het toezicht op reguliere banken en financiële instellingen in de strijd tegen het witwassen van crimineel geld en terrorismefinanciering. Bij hawala-bankieren kunnen criminele en terroristische geldstromen ook door elkaar lopen. Dit was bijvoorbeeld het geval bij een hawala-netwerk dat in oktober 2021 werd opgerold in Duitsland. Het netwerk bestond uit 67 personen, onder wie 44 Syriërs. Het zou sinds 2016 ten minste 140 miljoen euro afkomstig uit drugshandel, diefstal en andere vormen van grootschalige criminaliteit hebben overgemaakt naar onder andere Syrië en Turkije via Duitsland en Nederland. Onder de leden bevonden zich ook verschillende personen die banden onderhielden met terroristische groeperingen. De Duitse autoriteiten stellen met de arrestaties een lucratieve geldkraan voor terrorismefinanciering te hebben dichtgedraaid.

Beeld salafisme in Nederland ongewijzigd

Het beeld over het salafisme in Nederland is in de afgelopen DTN-periode niet gewijzigd. Het salafisme is een fundamentalistische hervormingsbeweging binnen de islam die het leven wil inrichten naar het voorbeeld van de eerste drie generaties moslims en een letterlijke interpretatie van de religieuze bronnen voorstaat. Salafisten zien het daarbij als hun plicht de islamitische gemeenschap te zuiveren van zaken die zij zelf beschouwen als niet-islamitisch. Salafistische aanjagers zijn in Nederland beperkt in aantal, maar hun invloed is disproportioneel groot. Problematische gedragingen door antidemocratische, intolerante en anti-integratieve elementen binnen het salafisme kunnen leiden tot polarisatie in de samenleving en (op termijn) tot ondermijning van de democratische rechtsorde.

Internationale ontwikkelingen jihadistische dreiging

Ontwikkelingen in het buitenland kunnen (op termijn) het dreigingsbeeld in Nederland beïnvloeden. Ook kunnen westerse (inclusief Nederlandse) doelwitten in de regio geraakt worden. Daarom wordt in het DTN van oudsher scherp gekeken naar radicaliseringstendensen, aanslagen in het buitenland en mondiale jihadistische organisaties zoals ISIS en al Qa'ida.

Jihadistische dreiging in Europa vooral gevormd door eenlingen en kleine cellen

De dreiging vanuit de jihadistische beweging in Europa is al langere tijd relatief stabiel. Deze dreiging komt vooral voort uit alleenhandelende daders en kleine groepen of cellen, die organisatorisch los staan van ISIS, maar wel door (het gedachtegoed van) de organisatie en andere aanhangers worden geïnspireerd. De aanslagplegers maken veelal gebruik van relatief eenvoudige aanslagmiddelen. Bij sommige aanslagen was er bij de dader ook sprake van psychische problematiek en/of onduidelijke motieven. Dergelijke aanslagen zijn ook in Nederland voorstelbaar. Het aantal jihadistische aanslagen in Europa was in 2021 significant lager dan in 2020: respectievelijk vijf versus zestien.¹ Dankzij arrestaties in Frankrijk en Duitsland in het najaar van 2021 konden aanslagen door jihadistische cellen worden voorkomen. Verder heeft de Belgische politie op 8 februari 2022 dertien personen in Antwerpen aangehouden vanwege het verspreiden van jihadistische propaganda en het mogelijk financieren van terrorisme. De dertien personen hadden waarschijnlijk geen aanslagplannen.

Aan ISIS verbonden mediaorganisaties roepen in hun propaganda nog steeds op tot het plegen van aanslagen in het Westen. ISIS en al Qa'ida hebben daarnaast nog altijd de intentie vanuit hun kerngebieden in het Midden-Oosten aanslagen in Europa te plegen, maar het is twijfelachtig of ze daar momenteel de capaciteiten voor hebben.

Vooraf de aanslagen in het Verenigd Koninkrijk (VK) in de tweede helft van 2021 waren qua doelwitselectie opvallend. Op 15 oktober 2021 doodde een 25-jarige Brits-Somalische man het Brits conservatieve parlementslid David Amess tijdens diens bezoek aan zijn politieke achterban in een kerk. De dader was een ISIS-aanhanger en verklaarde dat hij Amess doodde

¹ Het ging in 2021 om de volgende jihadistische aanslagen: Rambouillet (23 april), Chapelle sur Erdre (28 mei), Würzburg (25 juni), Kongsberg in Noorwegen (13 oktober) en Southend-on-Sea (15 oktober).

vanwege diens politieke steun voor de bombardementen op ISIS-doelwitten in Syrië. De dader was niet in beeld bij de veiligheidsdiensten, maar was in het verleden wel deelnemer aan een deradicaliseringstraject van de overheid. De doelwitselectie van de dader, namelijk een politicus, wijst opnieuw op het gevaar dat politici kunnen lopen bij de uitvoering van hun functie. In het VK geldt dat door de vele openbare bijeenkomsten in de kiesdistricten mogelijk nog meer dan in andere Europese landen. Enkele weken later werd in het land opnieuw een aanslag uitgevoerd, ditmaal in Liverpool bij een ziekenhuis door een Syrische vluchteling met een zelfgemaakt explosief. Zijn motief is voorsnog onduidelijk. Het Joint Terrorism Analysis Centre (JTAC) verhoogde niettemin na de aanslag het dreigingsniveau in het VK naar 'severe' omdat deze incidenten mogelijk een inspiratie vormen voor zogeheten copycats. Hiermee was het VK het enige land in Europa dat het afgelopen jaar het dreigingsniveau verhoogde.

Gijzeling in Amerikaanse synagoge gericht op vrijlating van jihadistisch terroriste

Een jihadistische gijzelingsactie in een synagoge in Colleyville (Texas, Verenigde Staten) in januari 2022 viel op door de gehanteerde modus operandi en het nagestreefde doel. Een 44-jarige Brit gijzelde een rabbijn en drie anderen. Voorsnog lijkt het erop dat de dader alleen handelde. Hij zou slechts een paar weken eerder zijn aangekomen in de Verenigde Staten (VS) en daar wapens hebben gekocht. Volgens zijn broer zou hij last hebben gehad van psychische problemen. De dader wilde met de gijzeling bereiken dat de Pakistaanse wetenschapper en terrorist Aafia Siddiqui ('Lady al-Qaeda'), die in de VS een gevangenisstraf van 86 jaar uitzit, zou worden vrijgelaten. Siddiqui is binnen de mondiale jihadistische beweging een vooraanstaand persoon. ISIS, de Taliban en AQ hebben zich in het verleden ingezet om haar vrij te krijgen of riepen daartoe op. Het profiel van de dader lijkt op veel jihadistische aanslagplegers in het Westen. Wat afwijkt is dat de dader zijn aanslag pleegde in een ander land en op grote afstand van zijn woon- en verblijfplaats.

De pragmatische relatie tussen Turkije en ISIS in Noord-Syrië

De activiteiten van ISIS in Turkije en de inzet van Turkse autoriteiten tegen ISIS-leden in Turkije zijn eerder in het DTN beschreven (onder andere DTN52 en 55). Er lijkt daarnaast sprake te zijn van een pragmatische relatie tussen Turkije en ISIS in Noord-Syrië. Turkije stelt zich daarin tactisch op ten opzichte van ISIS en vice versa. In Turkije zelf is de situatie anders: in Turkije werden de laatste jaren diverse kopstukken van ISIS gearresteerd. Dit pragmatisme lijkt het gevolg van de veelzijdige terrorismedreiging ten aanzien van Turkije.

Succes en tegenslag voor ISIS

Sinds de val van het laatste territoriale bolwerk van ISIS in Syrië in maart 2019 ging de organisatie ondergronds, concentreerde zij zich op het plegen van aanslagen in Syrië en Irak en het versterken van de organisatie. De afgelopen periode stagneerde het aantal aanslagen van ISIS in Syrië en nam het aantal af in Irak. Met de aanval van ISIS-strijders op de Sina'a gevangenis in Noordoost-Syrië op 20 januari 2022 toonde de organisatie niettemin aan nog steeds grote en complexe operaties in het kerngebied te kunnen uitvoeren. In de gevangenis, die werd bewaakt door de overwegend Koerdische Syrian Democratic Forces (SDF), zaten op dat moment naar schatting 3.000 tot 5.000 (vermeende) ISIS-strijders vast, onder wie waarschijnlijk ook enkele Nederlanders, een aantal belangrijke ISIS-kopstukken en een groot aantal buitenlandse jihadisten. Als gevolg van de aanval wist een onbekend aantal gevangenen te ontsnappen. Open bronnen spreken van honderden. Het was de eerste keer dat ISIS een grootschalige aanval uitvoerde op een gevangenis in Syrië. De actie is van grote symbolische betekenis voor ISIS. De aanval laat zien dat ISIS in Syrië en Irak allerminst verslagen is. Desondanks is het onwaarschijnlijk dat de ontsnappingen een voorbode zijn van een snelle opmars van de strijdgroep zoals dat in 2012-2014 het geval was. Daarvoor is ISIS nog te klein in omvang en te zwak. Het ligt daarom niet in de rede dat ISIS binnen afzienbare tijd weer grondgebied zal beheersen zoals het tot maart 2019 deed.

Opnieuw slaagden de Verenigde Staten erin de hoogste leider van ISIS op te sporen. Abu Ibrahim al-Hashimi al-Qurayshi kwam om het leven tijdens een Amerikaanse aanval op het huis waarin hij verbleef. De operatie op 3 februari 2022 in de Syrische provincie Idlib past in een reeks van succesvolle Amerikaanse militaire operaties gericht tegen de hoogste leiders van ISIS en andere jihadistische kopstukken uit de regio. Het operationele kader van ISIS is door de dood van Al-Qurayshi een slag toegebracht. Begin maart werd door een woordvoerder van ISIS medegedeeld dat Abu Hasan al-Hashimi (een alias) als nieuwe leider is aangewezen. Over zijn achtergrond en voornemens is vooralsnog weinig bekend.

De terroristische dreiging uit Afghanistan vooralsnog beperkt

Sinds de machtsovername van de Taliban in Afghanistan in augustus 2021 verslechterde de humanitaire, economische en mensenrechtensituatie in het land. De fysieke veiligheid in het land staat vooral onder druk door Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP).² Deze organisatie ontwikkelde zich, mede dankzij de vrijlating van diverse ISKP-leden, sinds de val van Kabul tot de belangrijkste tegenstander van het Talibanregime. ISKP voerde vooral terroristische aanslagen uit op de Taliban en op religieuze doelwitten van sjiitische minderheden. Deze aanslagen zorgen voor het afbrokkelen van de legitimiteit van de Taliban, dat immers veiligheid aan de Afghaanse burgers beloofde. De Taliban, tot voor kort zelf een strijdende partij, heeft geen ervaring met het bestrijden van opstanden. De ontwikkelingen in Afghanistan kunnen ook delen in Zuid-Azië destabiliseren. Vooral India is bezorgd over de steun die de Taliban geeft aan terroristische groepen die streven naar het beëindigen van Indiaas zeggenschap over de provincies Jammu en Kasjmir.

Voorlopig blijft onduidelijk hoe de terroristische dreiging vanuit Afghanistan zich op termijn richting het Westen zal vertalen. Deze risico's werden al benoemd in DTN55. Het gaat onder

² Khorasan is de oud-Perzische naam voor de historische regio die delen van het huidige Afghanistan, Pakistan en India omvatte.

meer om de mogelijkheid dat al Qa'ida meer bewegingsruimte krijgt van de bevriende Taliban, Europese jihadisten naar Afghanistan kunnen trekken, terroristen vanuit Afghanistan naar Europa kunnen reizen en dat de overwinning van de Taliban de jihadistische gemeenschap wereldwijd zou kunnen inspireren tot het plegen van nieuwe aanslagen. Er zijn tot op heden geen aanwijzingen dat deze risico's zich de afgelopen periode concretiseerden. Op de korte termijn lijkt daarom de dreiging vanuit Afghanistan richting het Westen relatief beperkt. Voor de Taliban is het voorsnog van groot belang om van de internationale gemeenschap financiële steun en (enige vorm van) diplomatieke erkenning te krijgen. Het eventueel omvormen van Afghanistan tot een jihadistisch bolwerk zou daarbij niet helpen. De Taliban is echter niet homogeen. Lokale facties volgen niet per definitie de instructies vanuit de hoofdstad op. Ook is het de vraag of de Taliban in staat zal zijn om terroristische elementen effectief tegen te gaan. Belangrijk blijft daarom dat internationale inlichtingendiensten goed zicht houden op de ontwikkelingen in Afghanistan. Internationaal bestaan hierover echter veel zorgen, omdat de westerse inlichtingencapaciteit in het land het afgelopen jaar sterk terugliep.

Sub-Sahara Afrika: lokale drijfveren, mondiale affiliaties

Het vorige DTN liet twee risico's van de jihadistische *insurgencies* in sub-Sahara Afrika zien. Ze kunnen Nederlandse belangen in de regio raken, en jihadistische 'veilige havens' voortbrengen vanwaaruit op termijn dreiging richting het Europese continent kan ontstaan. Ondanks enkele militaire successen tegen jihadistische groeperingen geaffilieerd aan ISIS en al Qa'ida (AQ),³ valt niet te verwachten dat de veiligheidssituatie in sub-Sahara Afrika binnen afzienbare tijd wezenlijk zal verbeteren.

³ Aan ISIS-kant onder meer: uitschakeling van een regionaal kopstuk, de leider van ISWAP-ISGS (Adnan Abu al Walid al-Sahrawi) op 17 augustus 2021, en de herovering op ISIS-Mozambique van een strategische kustplaats (Mocimboa de Praia) in Mozambique op 8 augustus 2021.

In de Oost-Afrikaanse regio vormt het in Somalië gevestigde al Shabaab (AS), mondiaal het sterkste 'filiaal' van AQ, een voortdurende dreiging tegen westerse belangen. Afgelopen januari raakte in de Somalische hoofdstad Mogadishu een Nederlander van Somalische afkomst zwaargewond bij een aanslag van AS die gericht was tegen "westerse veiligheidsfunctionarissen". Later die maand waarschuwden Europese ambassades, waaronder die van Nederland, voor een mogelijke ophanden zijnde aanslag op "westerse doelwitten en burgers" in Kenia. Waarschijnlijk ging het hier ook om AS.

In de West-Afrikaanse Sahelregio (Mali, Niger en Burkina Faso) combineert het AQ-filiaal Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM) een sterk lokale focus met de regionale expansiestrategie van moederorganisatie al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM). De in eerdere DTN's gesignaleerde zuidwaartse expansie van de invloed van JNIM zette zich voort. Dit heeft niet alleen geleid tot infiltraties en veiligheidsincidenten in de grensregio's van de kustlanden aan de Golf van Guinee, met behalve in Ivoorkust voor het eerst ook aanslagen in Togo en Benin. Maar ook tot het aangaan en onderhouden van contacten met AQ-getrouwe jihadististen in het aangrenzende Noordwest-Nigeria, die daar een hernieuwde aanwezigheid laten zien. Daarmee heeft JNIM in de westelijke Sahel een wijdverspreid operatiegebied en groeipotentieel; alsook een goede uitgangspositie om in de bredere regio aanslagen te plegen. Frankrijk en zijn Europese partnerlanden trekken hun militaire contraterrorisme-operaties uit Mali terug. Ze willen die vanuit Niger gaan voortzetten. Het betekent een breuk met het Malinese militaire bewind, nadat het zich tot Rusland had gewend. Het westerse vertrek uit Mali vergroot in het land waarschijnlijk de bewegingsvrijheid van JNIM. Door de stationering in Mali van Russische (para)militairen – onder wie waarschijnlijk huurlingen van de aan het Kremlin gelieerde Wagner Group – neemt het risico op mensenrechtenschendend optreden toe. Verscheidene gevallen daarvan met vermoedelijke betrokkenheid van Russische (para)militairen hebben zich al voorgedaan. Hardhandig optreden werkt jihadistische rekrutering in de hand. In Niger zullen de

westerse regionale missies deels op een vergelijkbare combinatie van complicaties stuiten als die ze in Mali parten speelden; zo heersen ook in Niger anti-Franse sentimenten.

De ISIS-getrouwe groeperingen in sub-Sahara Afrika zijn in militair-operationeel opzicht het sterkst in gebieden waar ze niet een afsplitsing van officiële AQ-‘filialen’ zijn (Tsjaadmeerbekken, Democratische Republiek Congo en Mozambique). Allemaal profiteren ze enigszins van hun affiliatie met de moederorganisatie in Syrië en Irak, die hen materieel en financieel steunt, met advies bijstaat en status verschaft. Het zijn niettemin relatief autonome groeperingen, ingebed in hun lokale politieke omgeving. Het is op dit moment niet aannemelijk dat de intenties van ISIS-getrouwe groeperingen in sub-Sahara Afrika hun eigen lokale of regionale agenda overstijgen. Vanuit westers dreigingsperspectief was de gecoördineerde, dubbele aanslag in de Oegandese hoofdstad Kampala (november 2021) door jihadisten van ISIS’ Centraal Afrika Provincie het meest in het oog springend. De bommen gingen af op enkele kilometers afstand van de Nederlandse ambassade, in het zakencentrum van Kampala, waar westerse ambassades en bedrijven zijn gevestigd, en relatief veel expats komen.

3. Rechts- en links- extremistische dreiging

De rechts-extremistische dreiging ontleed

Om belangrijke ontwikkelingen en incidenten in het huidige Nederlandse rechts-extremistische landschap te kunnen duiden kan een indeling in drie categorieën worden gemaakt, namelijk: het klassiek rechts-extremisme (waaronder het neonazisme), het intellectueel rechts-extremisme (bijvoorbeeld Erkenbrand) en het accelerationisme. Klassieke neonazistische organisaties zoals Blood & Honour, Combat 18 en Racial Volunteer Force lijken momenteel nauwelijks een rol van betekenis te spelen in Nederland en het intellectueel rechts-extremisme is het laatste half jaar weinig in beeld gekomen. In eerdere DTN's is al aandacht besteed aan het accelerationisme, dat in relatief korte tijd vanuit de Verenigde Staten ook in andere westerse landen wortel heeft geschoten. Aanhangers van deze rechts-extremistische ideologie verheerlijken en rechtvaardigen terroristisch geweld om zo versneld een rassenoorlog te ontketenen. Hierdoor willen zij chaos creëren en het huidige politieke bestel vervangen door een witte (nationaalsocialistische) etnostaat. Binnen het rechts-extremistische spectrum in Nederland gaat de meeste geweldsdreiging uit van deze beweging. Het gaat om een paar honderd Nederlandse jongeren die zich op heimelijke online communicatieplatforms begeven waar het accelerationistische gedachtegoed wordt gepropageerd. De inschatting blijft dat van enkelen een geweldsdreiging kan uitgaan. Daarbij moet vooral rekening worden gehouden met kleine tot middelgrote aanslagen met reguliere aanslagmiddelen, zoals steek- en vuurwapens en explosieven. Gezien de psychosociale problemen waar verschillende accelerationisten mee worstelen, hun jeugdigheid en de lage organisatiegraad is het wel de vraag in hoeverre zij daadwerkelijk in staat zijn een aanslag met enige complexiteit voor te bereiden en uit te voeren.

Eerder strafrechtelijk onderzoek naar The Base in Nederland leidde eind 2020 tot de arrestatie en later tot de veroordeling van twee jonge mannen. In december 2021 veroordeelde de rechtbank in Rotterdam deze mannen van 20 en 21 jaar voor deelname aan een terroristische organisatie en opruiming tot een

terroristisch misdrijf. Beiden kregen 24 maanden gevangenisstraf, waarvan 18 maanden voorwaardelijk, en een taakstraf. De 21-jarige man werd vrijgesproken van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf. Hij stelde in een chatroom dat hij een document zou bezitten met daarin de fietsroutes van premier Rutte. Een dergelijk document is echter niet in zijn bezit aangetroffen. De 21-jarige man zou eind november 2020 beginnen aan een opleiding binnen defensie, hetgeen door zijn arrestatie is verhinderd. Na de arrestaties van eind 2020 zijn er geen arrestaties meer verricht van jonge Nederlandse accelerationisten.

De laatste maanden valt op dat de verschillen tussen de uiteenlopende groepen binnen de brede rechts-extremistische online scène eerder worden toegedekt dan uitvergroet zolang de kern of het ultieme doel van het rechts-extremistische gedachtegoed maar overeind blijft, namelijk de witte wereldheerschappij.

De rechts-extremistische beweging in Nederland die al jaren offline beperkt zichtbaar was, is ook ten tijde van de coronamaatregelen maar beperkt in staat geweest om effectief in te spelen op de onvrede over het coronabeleid. Het anti-overheidsnarratief van een onderdrukkende overheid sluit echter goed aan bij de rechts-extremistische complottheorie dat de Joodse/linkse elite de Nederlandse traditie, cultuur, ras en taal niet zou beschermen. Hierdoor is er wel meer verwevenheid ontstaan tussen anti-overheidsextremisten en rechts-extremistische aanhangers en weet men elkaar voornamelijk online te vinden. Tijdens coronaprotesten was er al sprake van enige vermenging met rechts-extremisten.

Interesse vanuit rechts-extremistische hoek voor vuurwapens

De politie doet onderzoek naar strafbare online uitingen van leden en beheerders van accelerationistische accounts en chatgroepen. In deze kringen blijkt een grote fascinatie voor allerlei wapens te bestaan. Op woensdag 9 februari 2022 werd na een ambtsbericht van de AIVD een 33-jarige verdachte in

Zeeland aangehouden vanwege het beschikken over een 3D-geprint semi-automatisch vuurwapen. De man deed online verscheidene rechts-extremistische en racistische uitingen en was ook in bezit van rechts-extremistische vlaggen en andere memorabilia. Deze aanhouding lijkt daarmee een illustratie van de waarneming dat rechts-extremistische personen steeds vaker geïnteresseerd zijn in 3D-geprinte vuurwapens. Dit is zorgelijk omdat dit de drempel tot het daadwerkelijk plegen van (terroristisch) geweld kan verlagen. De Landelijke Eenheid van de Politie voert op dit moment een breder onderzoek uit naar 3D-geprinte vuurwapens in Nederland, die voornamelijk voorkomen binnen het (niet-ideologische) criminele circuit. Bij de politie komen verscheidene signalen binnen dat subjecten binnen het rechts-extremistische landschap lid zijn of proberen te worden van een schietvereniging of anderszins interesse hebben in wapens en in het trainen ermee.

Zorgen om aantrekkingskracht van de krijgsmacht op rechts-extremistische jongeren

De MIVD constateerde in zijn jaarverslag in 2020 dat sommige rechts-extremistische jongeren in Nederland het aantrekkelijk vinden om te werken voor de krijgsmacht. De eerder genoemde 21-jarige man lijkt daar een nieuw voorbeeld van te zijn. Radicalisering binnen elementen van de krijgsmacht is risicovol, vooral gelet op de toegang tot en de training met wapens. In het buitenland waren er de laatste jaren diverse voorbeelden van defensiemedewerkers die radicaliseerden en geweld toepasten of daarmee dreigden. De aantrekkingskracht van de krijgsmacht op rechts-extremistische jongeren is te verklaren. Zo is de externe presentatie van accelerationistische groepen erg militaristisch geïnspireerd. Waarden en normen die binnen de krijgsmacht gelden, zoals kameraadschap, moed en trouw, staan ook bij veel rechts-extremisten hoog in aanzien. Ook is er binnen delen van de rechts-extremistische beweging een sterke affiniteit met wapens. Een relatief nieuw fenomeen is dat in accelerationistische online netwerken wordt geadviseerd het defensieapparaat te benutten voor het opdoen van gevechts- en wapenvaardigheden om zich fysiek voor te bereiden op een eventuele (eind)strijd. De aanwas van de

rechts-extremistische beweging is vaak heel jong. Het zijn personen die hun beroepskeuze voor de toekomst nog moeten maken en deze gemakkelijk kunnen laten beïnvloeden door rechts-extremistisch sentiment.

Vooralsnog weinig animo rechts-extremisten om te vertrekken naar Oekraïne

Kort nadat Rusland eind februari 2022 Oekraïne militair aanviel, kondigde de Oekraïense president Zelensky aan dat er een 'vreemdelingenlegioen' opgezet zou worden. Al snel waren er volgens de Oekraïense ambassade in Den Haag ruim 200 aanmeldingen uit Nederland, zowel van mensen met een Oekraïense of Poolse achtergrond als van autochtone Nederlanders, onder wie veteranen. Omdat deze groep mogelijk gevechtstraining op kan gaan doen, kunnen er veiligheidsrisico's (vooral binnen eigen persoonlijke levenssfeer) optreden als zij terugkomen. Vanwege het niet-extremistische karakter van het officiële Oekraïense 'vreemdelingenlegioen' is het onwaarschijnlijk dat deelname hieraan vanuit CT-perspectief risico's voor Nederland met zich mee zal brengen. Er bestaat echter ook een risico dat de oorlog in Oekraïne aantrekkingskracht kan uitoefenen op rechts-extremisten in Nederland. Dit zou geen nieuw fenomeen zijn. Tussen 2014 en 2021 vochten volgens wetenschappers enkele Nederlandse rechts-extremisten in Oekraïne, sommigen bij de Oekraïense, anderen bij de separatistische/Russische strijdgroepen. Eventueel zouden deelnemers aan het gewelddadige conflict terecht kunnen komen bij rechts-extremistische eenheden. Bij terugkeer in Nederland zouden zij een risico kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Vooralsnog is het echter onwaarschijnlijk dat grote aantallen rechts-extremisten naar het oorlogsgebied zullen vertrekken. Bij de meeste rechts-extremisten in Nederland lijkt namelijk op dit moment de bereidheid om naar Oekraïne te gaan te ontbreken.

Internationale ontwikkelingen rechts-extremisme

Verwevenheid rechts-extremistische groepen en anti-overheidsgroepen in het buitenland

In Canada, Spanje, Ierland, Australië, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland hebben veiligheid- en inlichtingendiensten een grote verwevenheid van het coronaverzet met rechts-extremistische organisaties vastgesteld. Meer dan in Nederland verloopt het protest op gewelddadige wijze. Een paar voorbeelden uit andere landen illustreren de gewelddadige polarisatie die in de afgelopen DTN-periode rond het coronaverzet zichtbaar is geworden. Eind 2021 raakten in New York rechts-extremisten tijdens antivaccinatie-bijeenkomsten slaags met tegendemonstranten. In oktober 2021 namen Italiaanse neofascisten en demonstranten in Rome deel aan een massaprotest tegen vaccins dat ontaardde in geweld en een poging om het kantoor van de premier te bestormen. In hetzelfde land hebben rechts-extremisten na een betoging tegen de coronapas het hoofdkwartier van een vakbond vernield. In België werd de rechts-extremistische instrumentalisering van de coronaprotesten merkbaar toen er tijdens protesten in Brussel tegen de maatregelen eind 2021 en begin 2022 rellen uitbraken.

Meer activiteiten extreemlinks en links-extremisten

Extreemlinkse en links-extremistische groeperingen in Nederland waren in de afgelopen maanden zichtbaarder dan in het jaar ervoor. Hun acties waren hoofdzakelijk activistisch van aard en in sommige gevallen gericht op versterking van de openbare orde. In tegenstelling tot de afwachtende houding in 2020 en een groot deel van 2021 liet extreemlinks zich in de tweede helft van 2021 en begin 2022 zien bij enkele protesten met tientallen actievoerders. Hoewel extreemlinkse actievoerders ook tegen bepaalde onderdelen van het coronabeleid zijn, kwamen ze in actie tegen de coronademonstraties die in hun ogen werden gebruikt om extreemrechtse propaganda te verspreiden. Daarnaast manifesteerde extreemlinks zich bij demonstraties voor het

klimaat en tegen de krapte op de woningmarkt. In sommige gevallen waren links-extremisten wel gewelddadig. Tijdens het woonprotest op 17 oktober 2021 in Rotterdam werd nadrukkelijk de confrontatie met de politie gezocht via de zogenaamde Zwart Blok-methode. Het vermeende politiegeweld tijdens de demonstratie werd daarna breed uitgemeten, waarna (extreem)linkse kanalen opriepen hiertegen in actie te komen. In enkele gevallen was sprake van zaakschade, zoals bij de bekogeling van het partijkantoor van Forum voor Democratie met verf en vuurwerk door een groep antifascisten. Tijdens een fakkelprotest tegen het coronabeleid op 12 januari 2022 in Utrecht was sprake van een gewelddadige confrontatie vanuit een groepje antifascisten die zich keerden tegen anti-coronamaatregelendemonstranten, onder wie personen verbonden aan de extreemrechtse splinterpartij NVU.

Ook het klimaatprotest en de dierenrechtenbeweging in Nederland kenmerken zich tot op heden voornamelijk door activisme of burgerlijke ongehoorzaamheidsacties, zoals de bezetting van gebouwen, kruispunten of stallen en slachterijen. Zowel binnen extreemlinks (radicale asielrechtenbeweging, anarchisme) als bij klimaat- en dierenrechtenactivisme is tot op zekere hoogte sprake van internationale contacten en solidariteit. Het is onzeker of deze stabiele situatie in Nederland de komende jaren zo blijft. Bij extreemlinks en links-extremisten heersende onvrede over de overheid gevoed door het corona- en klimaatbeleid, de situatie op de woningmarkt, vermeend politiegeweld en rechts-extremistische zichtbaarheid bij coronaprotesten kunnen een toekomstige voedingsbodem vormen voor meer links-extremistische acties in Nederland.

Betrokkenheid PKK-jongeren bij bestorming OPCW-gebouw

Diverse Koerdische jongeren uit het buitenland bestormden op 3 december 2021 het OPCW-gebouw in Den Haag. Hierbij werden diverse arrestaties verricht. Koerdische organisaties gelieerd aan de PKK voeren een internationale campagne tegen de vermeende inzet van chemische wapens door Turkije in

Koerdische gebieden. De OPCW in Den Haag is daarom van belang voor de PKK.

4. Anti- overheidsextremisme

Coronaprotesten Nederland: een activistische bovenlaag en een radicale onderstroom

In Nederland werd, ook in de afgelopen DTN-periode, het ongenoegen over de coronamaatregelen vooral zichtbaar door activiteiten van een activistische bovenlaag en een radicale onderstroom. De eerste groep voert legitiem protest dat binnen de kaders van de democratische rechtsorde plaatsvindt. Uit de tweede groep, de radicale onderstroom, komen daarentegen extremistische handelingen voort zoals opruiing en bedreiging. De radicale onderstroom kan grofweg worden onderverdeeld in drie subgroepen, namelijk een kleine twintig (online) agitatoren, tien- tot vijftigduizend mensen die hen als aanhangers (online) volgen en hun geradicaliseerde content actief verspreiden, en een derde subgroep van tienduizenden mensen die berichten uit de radicale onderstroom louter consumeren. In sommige gevallen is er uiteraard ook sprake van enige vorm van overlap. Het aantal mensen dat de laatste twee jaar vanuit de radicale onderstroom daadwerkelijk is overgegaan tot fysieke intimiderende acties, bijvoorbeeld versus publieke figuren zoals ministers De Jonge en Kaag, omvat circa 100 mensen. Hierbij valt op dat de afgelopen 2,5 jaar intimiderende acties in de openbare ruimte veelvuldig door dezelfde en gekende subjecten zijn uitgevoerd, waardoor welhaast kan worden gesproken van draaideurfanatici.

Tijdens de pandemie is er relatief weinig ernstig geweld uit de radicale onderstroom geweest, ondanks de vele digitale dreigementen. Het gevaar van de radicale onderstroom voor de nationale veiligheid is nu en in de toekomst waarschijnlijk vooral gelegen in de ondermijnende werking op de democratische rechtsorde. Sinds de tweede helft van 2021 is er binnen delen van de radicale onderstroom sprake van een verdere radicalisering van sommige individuen en de (online) groepen. Zo wordt over en richting gezichtsbepalende gezagsdragers taal gebezigd die zich kenmerkt door diepe vijandigheid, fanatisme en fantasieën van gewelddadige eigenrichting. Ontmenselijking van personen die de democratische rechtstaat personifiëren, bijvoorbeeld ministers, doet zich hierbij voor. Met name kwetsbare personen blijken

soms vatbaar voor aansporing en aansturing door de hierboven al genoemde groep (online) agitatoren. Om deze reden is persoonsbepaald (idiosyncratisch) op mensen gericht (terroristisch) geweld voorstelbaar. Voor aanslagen zijn op dit moment geen concrete aanwijzingen.

Virologen maken duidelijk dat het risico van nieuwe coronavarianten niet is geweken, waardoor acties uit de radicale onderstroom na eventueel nieuwe maatregelen kunnen heropleven. Daarnaast zullen agitatoren en complotdenkers zich waarschijnlijk ook op andere maatschappelijke thema's gaan richten waarin ze zich verzetten tegen de overheid. Er zijn al voorbeelden dat er vanuit de geradicaliseerde onderstroom een pro-Poetin discours ten nadele van de westerse overheden wordt verspreid. Naarmate de oorlog in Oekraïne voortduurt zal het ondermijnende anti-overheidsgeluid vanuit deze onderstroom waarschijnlijk intensiveren waardoor de polarisatie rond actuele thema's met betrekking tot de oorlog (bijvoorbeeld de opvang van vluchtelingen) in de samenleving kan toenemen. Het is echter niet te verwachten dat de Russisch-Oekraïense oorlog hetzelfde mobiliserende effect zal hebben op anti-overheid-activisten en -extremisten als COVID-19. Hoewel de gevolgen van de oorlog merkbaar zijn en voorlopig zullen blijven, bijvoorbeeld in de vorm van hogere brandstofprijzen en de komst van Oekraïense vluchtelingen, raakt het gewelddadige conflict op dit moment niet de persoonlijke handelingsvrijheid van Nederlanders. Het Russische narratief wekt bovendien niet of nauwelijks sympathie in de Nederlandse samenleving terwijl een kritische houding ten aanzien van COVID-19-maatregelen veel breder in de maatschappij verbreid was.

Intimiderende modus operandi richting onder meer politici

Verschillende strafrechtelijke onderzoeken laten (online) groepjes en groepen zien die elkaar overlappen en met elkaar verbonden zijn door complotten waarin anti-overheidsdenken een constante is. Binnen dat digitale ecosysteem worden veelvuldig bedreigingen geuit en in sommige gevallen wordt er

zelfs gesproken over plannen voor aanslagen met een terroristisch oogmerk. Een voorbeeld hiervan is de 22-jarige man die in de zomer van 2021 werd gearresteerd op verdenking van het beramen van een moordaanslag op premier Rutte. Hij was op zoek naar wapens en sprak met anderen af om de plannen te bespreken. Ook bij andere acties bleek er sprake van individuen die een focus hadden op politici. Op 5 januari 2022 werd een 29-jarige man aangehouden bij de woning van D66-leider Kaag. Hij stond daar met een brandende fakkel terwijl hij werd gefilmd door een Youtube-kanaal. Half december was hij ook al aangehouden toen hij minister De Jonge thuis opzocht. Deze man werd veroordeeld tot zes maanden celstraf en de 44-jarige vrouw die de actie filmde werd veroordeeld tot vier maanden celstraf. Medio maart 2022 werd de voorman van Viruswaarheid gearresteerd op verdenking van opruiing op zijn online kanalen, die onder meer gericht waren tegen GGD-medewerkers, en later weer vrijgelaten. Hij blijft verdachte in de zaak.

Complottheorieën tieren welig binnen de radicale onderstroom

In tegenstelling tot de meeste activisten, van wie de bereidheid te demonstreren tijdens de pandemie duidelijk afhing van de aard van de maatregelen, zijn sommige individuen geradicaliseerd. De radicale onderstroom wordt al een paar jaar gevoed door complottheorieën waarin vooraanstaande personen, bewindvoerders en uitvoerders van het beleid worden ontmenselijkt omdat zij online bijvoorbeeld worden beschreven als 'reptielen', 'bloeddrinkende pedofielen', 'vijanden van de vrijheid' en 'verdedigers van de dictatuur'. Betrokkenen lijken zich in een wereld te wanen waarin de burger in een permanente staat van oorlog verkeert met de overheid. Zij verliezen zich in een geharde anti-overheidshouding, complottheorieën of religieuze zingeving wat een gevoel van rechtvaardiging geeft voor soms verregaande acties. Daarnaast zijn er ook personen die zich actief afkeren van de huidige maatschappij en de regels van de democratische rechtsstaat niet willen erkennen. Het aanbieden van een soevereiniteitsverklaring bij de gemeente of het niet

willen betalen van boetes en belastingen zijn voorbeelden van gedragingen van mensen die zich aangetrokken voelen tot deze ontlukende beweging van 'soevereinen'.

Personen binnen de radicale onderstroom kunnen zich gehoord en in hun radicale gedrag gelegitimeerd voelen door uitlatingen van verschillende personen in het publieke domein, onder wie enkelen die binnen het politieke discours een geradicaliseerd COVID-19-narratief met daarin veel complottheorieën bezigen. Zo ontstond medio november 2021 ophef toen in de Tweede Kamer werd verkondigd dat een Kamerlid vanwege het gevoerde coronabeleid voor een tribunaal zou moeten verschijnen. Dit leek een directe echo uit het giftige online ecosysteem dat is verergerd sinds het begin van de pandemie. Niet veel later dreigden enkele burgers in diverse plaatsen ambtenaren voor een tribunaal te vervolgen. Een dergelijke polarisatie in de politiek brengt aan de andere kant ook het risico met zich mee dat een publieke verkondiger van een radicaal COVID-19-discours op zijn beurt wordt bedreigd.

Over het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Nederland werkt met een systeem van dreigingsniveaus die aangeven hoe groot de kans is op een terroristische aanslag. De NCTV publiceert hiertoe twee- tot driemaal per jaar het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN), een globale analyse van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland. Hierbij wordt ook gekeken naar mogelijke voorfases van terrorisme (zoals extremisme of radicalisering) of factoren die een voedingsbodem kunnen vormen voor terrorisme, zoals negatieve vormen van polarisatie. Het DTN is gebaseerd op informatie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en van de politie, openbronneninformatie, informatie van buitenlandse partners en analyses van ambassadepersoneel. Bij de totstandkoming van dit DTN is door de NCTV geen gebruik gemaakt van internetmonitoring.

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl
[@nctv_nl](https://twitter.com/nctv_nl)

April 2022